

УДК [75.046.3:[27-526.62-312.47].03"13"] (477.81-22) До-
рогобуж
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.06.1541>

НОВА АТРИБУЦІЯ ІКОНИ ДОРОГОБУЗЬКОЇ БОГОРОДИЦІ ОДИГІТРІЇ XIV СТОЛІТТЯ

Микола БЕНДЮК

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8849-2592>

магістр інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
керівник Арт-кластеру,
фахівець центру вивчення спадщини князів Острозьких,
Національний університет «Острозька академія»,
вул. Семінарська, 2, 35800, м. Острог, Україна,
e-mail: mmduk123@gmail.com

Mykola BENDIUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8849-2592>

Master's degree in Information,

Library and Archival Studies,

Head of the Art Cluster of National University

of Ostrog Academy,

Specialist at the Center for Research on the Heritage

of the Princes of Ostroh,

2, Seminarska St., 35800, Ostroh, Ukraine,

e-mail: mmduk123@gmail.com

A NEW ATTRIBUTION OF THE 14TH-CENTURY ICON OF THE THEOTOKOS ODIGITRIA FROM DOROHOBUZH

Розглядається питання атрибуції однієї з найстарших ікон, що залишилися в Україні. Завдання статті полягає в тому, щоб опрацювати нові опубліковані дослідження археологів з результатами розкопок у Дорогобужі та порівняти нові дані археологів з попередніми відомостями мистецтвознавців.

Об'єктом дослідження є уточнення датування ікони Дорогобузької Богородиці Одигітрії, а *предметом* — сама ікона. У дослідженнях сучасних науковців можна почерпнути інформацію про датування ікони другою половиною XIII—XV століттям.

Актуальність дослідження полягає в тому, що за останні роки з'явилися нові дані, які дають змогу точніше атрибутивати ікону Дорогобузької Богородиці.

Методологічну основу статті складає історико-системний підхід, історико-порівняльний та іконографічний метод, методи художнього та формально-стилістичного аналізу.

Ключові слова: Дорогобуж, ікона, Одигітрія, Дорогобузька Богородиця, храм Успіння Богородиці.

The article deals with the issue of attribution of one of the oldest icons remaining in Ukraine. The object of the study is to clarify the dating of the icon of the Virgin Odigitria of Dorohobuzh, and the subject is the icon itself.

The research of modern scholars provides information on the dating of the icon to the second half of the 13th—15th centuries.

The relevance of the study lies in the fact that in recent years new data have emerged that allow us to more accurately attribute the icon of the Virgin of Dorohobuzh.

The methodological basis of the article is the historical and systematic approach, historical and comparative and iconographic method, methods of artistic and formal and stylistic analysis.

The objectives are to process the new published research of archaeologists with the results of excavations in Dorohobuzh and to compare the new data of archaeologists with previous studies of art historians.

Keywords: Dorohobuzh, icon, Odigitria, Theotokos of Dorohobuzh, Church of the Assumption of the Virgin Mary.

Вступ. Літописне поселення Дорогобужа відоме з XI ст. як столиці удільного князівства. Хто заснував Дорогобуж — наразі однозначно відповісти неможливо. Ймовірно, це був князь, що походив із місцевої еліти, але як його звали — не відомо. Знаємо лише, що поселення тут безперервно існувало ще з X століття.

У своєму дослідженні ми розглянемо питання атрибуції однієї з найстарших ікон, що залишилися в Україні. Завдання статті полягає в тому, щоб опрацювати нові опубліковані дослідження археологів з результатами розкопок у Дорогобужі та порівняти нові дані археологів з попередніми відомостями мистецтвознавців.

Методологічну основу статті складає історико-системний підхід, історико-порівняльний та іконографічний метод, методи художнього та формально-стилістичного аналізу.

Основна частина. Успенську церкву у Дорогобужі, ймовірно, розпочав будувати в 1100 році князь Давид Ігорович. Чи добудував він її — точно сказати не можемо. Проте, за свідченнями Анни Пескової, — археологині, яка проводила розкопки в Дорогобужі, на той час підлога повністю була залита з використанням рожевої цем'янки [1]. Тому припускаємо, що храм вже мав і накриття. Можливо, будівля вже функціонувала як храм, але помилки архітектора спровокували те, що частина стін впала. Тому на другому етапі будівництва інший архітектор підсилив фундаменти, і вже збудовані стіни зробив товстішими приблизно на пів метра.

У 1154 році на довший період власником Дорогобужа стає князь Володимир Андрійович, який, очевидно, до своєї смерті у 1170 році й добудував Успенський храм.

У 1241 році храм і увесь Дорогобуж був спалений монгольськими військами. Більше ста років спалена будівля стояла пустою, і лише з приходом до влади литовських князів Любарта або Вітовта починається відбудова храму.

За час, який пройшов від пожежі в 1240-х рр., стіни над вівтарною частиною храму розвалилися. Залишилися цілими лише північна, південна і західна частини храму. Частково збереглася східна стіна, яка включала в себе вівтарну перегородку основного храму. Таким чином стіни центральної частини храму (без апсиди) розміром 12,5 м на 12,5 м будівельники вирішили використати в новому храмі, в якому змінили орієнтацію

схід-захід на північ-південь. Вхід до храму пробрили з півдня, а нову вівтарну частину добудовали на північ, що характерно для католицької традиції [1].

Очевидно, це зробили литовські князі, які після язичництва в політичних цілях швидко прийняли християнство, чийм представником на Волині був Любарт. Мабуть, вони не вбачали принципової різниці в орієнтації храму, а вівтарну частину все одно хотіли розбудувати більшу, тому і добудували її з північної сторони.

Такі дослідники, як О. Фотинський [2, с. 84—85], П. Раппопорт [3, с. 105], А. Пескова [1], Б. Прищепка [4] вважали, що орієнтація храму була змінена за часів князів Острозьких у кінці XVI століття. Більше того, вони вказують, що переорієнтацію храму наказав зробити саме князь Василь-Костянтин Острозький. Проте це не логічно і про це немає жодної інформації в будь-яких джерелах. Є лише припущення, яке першим висловив О. Фотинський, базуючись на неправильно вчитаному написі на іконі Дорогобужької Богородиці [2, с. 84]. Цей напис стосувався реставрації самої ікони, а не церкви. Крім того, настільки відданий православної традиції князь Василь-Костянтин не міг дати вказівку змінити орієнтацію храму за католицькою традицією. Ймовірно, це був литовський князь Любарт-Дмитро, якому належав Дорогобуж. Хоч Любарт і був охрещений за православною традицією, але, очевидно, не надавав орієнтації храмів великого значення.

Цю версію також підтверджує те, що археологи Б. Прищепка та О. Войтюк викопали велику сміттєву яму біля Успенського собору в Дорогобужі, заповнену у XIV ст. будівельним сміттям, скинутим сюди після розчистки руїн храму [4, с. 483].

Припускаємо, що під час перебудови храму Успіння Пресвятої Богородиці в Дорогобужі князь Любарт замовив і написання ікони Дорогобужької Богородиці. У відбудований храм необхідні були ікони як мінімум для вівтарної перегороди. Ймовірно, Дорогобужька Богородиця Одігітрія якраз для цього і писалася. В той час по храмах ще не було великих іконостасів, до яких ми звикли. Тоді в церкві була вівтарна перегородка, яка відділяла вівтарну частину церкви від решти простору храму. У вівтарній перегородці зазвичай були Царські врата та дві ікони — одна храмова (з сюжетом, який ілюструє подію, на честь якої названа церква), інша — зазвичай Богородична ікона. Пізніше в намісному ряді поряд з Богородичною іконою з'явився й образ Спаса. Невідомо, чи був ще один ряд

ікон над намісним. Парна храмова ікона Дорогобузької Одигітрії до нашого часу не збереглася.

Такі дослідники, як Володимир Ярема (Патріарх Дмитрій) [5, с. 313—314], Людмила Міляєва [6; 7], Дмитро Крвавич [8], Зоряна Откович [9] припускають, що ікона могла бути написана в XIV ст., або й навіть в XV столітті. Правда, пізніше З. Откович переглянула свої висновки і тепер датує ікону другою половиною XIII ст.: «Такі деталі, як хрещатий кіноварний німб навколо голови Христа, червоний сувій свідчать про іконографічні взірці, які послужили автору у роботі. Урочисті та імпазантні ікони виходять також з її монументального розміру, що свідчить про розміри храму, до якого було замовлено таку ікону... Окремі деталі, зокрема елементи орнаменту вказують на те, що автор, можливо, брав участь у спільних замовленнях..., а, можливо, вийшов з майстерні Володимира Васильковича (1264—1288 рр.) Ікона не мала характерного пластичного кшталту: майстер добре засвоїв багато малярських прийомів, проте, його Богородиця позбавлена специфічних пластичних рис, притаманних візантійським іконам» [10, с. 46]. Володимир Александрович [11, с. 113] та Віктор Луц [12, с. 46; 50] теж вважають, що ікона була написана в другій половині XIII століття.

Про ікону Дорогобузької Богородиці немає достовірної інформації аж до XVIII століття. Швидше за все, ікона створена таки у час, коли Успенську церкву відбудував князь Любарт-Дмитро. Запис О. Фотинського в окремій публікації, присвяченій дорогобузькій церкві, лише вказує, що ікону могли реставрувати в 1577 році. Ось з нього цитата: «Икона... подновлена несколько. Доска весьма ветхая, по всем направлениям избита гвоздями от разновременного накладывания на икону риз. Нынешняя серебряная низкопробная риза, по свидетельству надписи на ней устроена в 769 году. Под ризой, в нижней части иконы находится полуосьпавшаяся польская надпись: «577.MCA IVNI... DNIA ...A TEN CZAS ODNOWIONY». Здесь осыпалась цифра 1 и 1577 надо считать годом обновления иконы, а может быть и постройки храма» [2, с. 84].

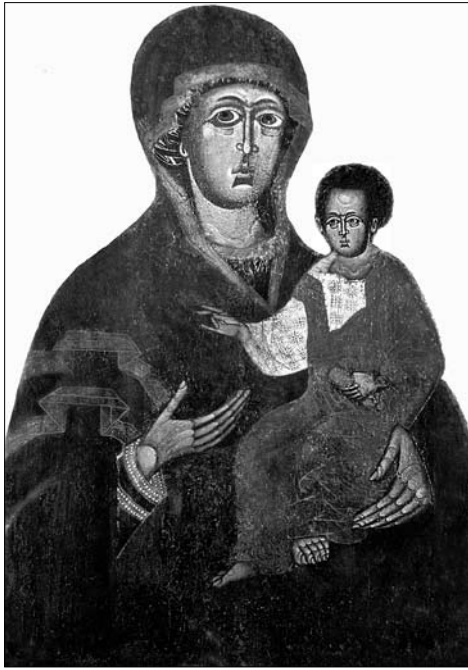
Напис був зроблений польською мовою, і, як справедливо вважає Володимир Александрович, напис польською мовою в православному храмі, який на той час належав князям Острозьким, ніяк не може бути автентичним [13, с. 10]. Очевидно, це було зробле-

но вже ченцями василіанами у XVII столітті. Якщо це справді 1577 р., то невідомо, звідки це взяли василіани, хоч, можливо, були якісь попередні записи у монастирському архіві, які до нашого часу не дійшли. Можливо, поновлення ікони — вже робота самих василіан, і напис автентичний часу реставрації у 1677 р., просто О. Фотинський неправильно прочитав цифру «6» і вказав, що це «5», тим більше, що одиничка вже взагалі не прочитувалася.

Сам напис до нашого часу не зберігся. Коли ікону взялися реставрувати у 1985 році, реставраторка Надія Скрентович не побачила на дошці жодного напису. Вона також наголошує, що мафорій Богородиці вперше записувався в другій половині XVII століття. Ці висновки опублікував у своєму дослідженні про дорогобузьку ікону В. Александрович [13, с. 17]. Це теж може свідчити, що ікона взагалі могла реставруватися не в 1577 році, а в 1677 році, і дата, яку зазначає О. Фотинський, була прочитана помилково. Крім того, для чого уніатам писати на іконі через 100 років після поновлення її у 1577 році? Це нелогічно. Тому вважаємо, що ікону реставрували вже греко-католики у XVII столітті.

Тарас Откович вважає, що ікону під час попередніх реставрацій перенесли на нову основу [14, с. 70]. Очевидно, дошка, на яку була наклеєна паволока з ґрунтом та зображенням, з часом трухлявіла, і тому художникам доводилося акуратно знімати паволоку і приклеювати її на нову основу. Новою основою під ікону під час попередньої реставрації була липова дошка, з якої обсіпався попередній фарбовий шар із зображенням якогось релігійного сюжету. Її обрізали з усіх країв і наклеїли на неї паволоку із зображенням Дорогобузької Богородиці. Дендрохронологічний аналіз дошки досі ніхто не проводив, тому й стверджувати про її вік однозначно не можна.

Під час перенесення паволоки із зображенням на нову основу був повністю втрачений той шар, який заповнював тло, що було покрите сусальним золотом. Під час поновлення ікони у XVII ст. на голові Ісуса було намальоване нове волосся. Художник вийшов за межі попереднього контуру голови, і тому ми бачимо після реставрації залишки позолоченого тла на німбі. Під час реставрації ікони були виявлені місця на тлі за образами святих, на яких були зображення двох ангелів. В тих місцях не було пізніших замалювань, які ми бачимо на всьому фоні, а клей там

відповідав клею, яким приклеювали паволоку з дорогобузькою реліквією. Тарас Откович [15, с. 378] припускає, що ангели могли бути з давньої ікони і датуватися мали б тим самим часом, що й саме зображення Богородиці з Немовлям. Цю думку підтримує і Володимир Александрович [13, с. 19]. Крім того, ікону трохи обрізали по краях, тому ми зараз бачимо образ Дорогобузької Богородиці Одигітрії таким, як його відреставрувала Н. Скретович.

Володимир Александрович у монографічному дослідженні, присвяченому Дорогобузькій Богородиці Одигітрії, проводить паралелі з візантійськими, сербськими (балканськими) та іконами Перемишльської школи. Він вважає, що Дорогобузьку Богородицю слід вважати написаною в 1270-х рр., і вона є даром Володимирського князя Володимира Васильковича [13, с. 41].

Один із основних аргументів дослідника стосовно постаті князя Володимира Васильковича, який, на його думку, замовив написання ікони Дорогобузької Одигітрії, є його благодійна діяльність. В. Александрович висуває припущення, що ікона була написана за кошти князя саме для Успенського храму в Дорогобужі. Проте Луцьке князівство йому не підпорядковувалося, тому й він не мав потреби опікуватися цим храмом.

Якщо враховувати благодійну діяльність Володимира Васильковича, то можемо помітити, що він дарував ікони та книги до храмів у своєму уділі, і лише

один раз подарував Євангеліє до Чернігова, куди перед тим видав заміж свою сестру Ольгу — за чернігівського князя Андрія Всеволодича. Луцьким князівством (до якого входив й Дорогобуж) всі ці роки правив Мстислав Данилович.

В. Александрович також вказує, що жодного відповідника, який ми могли б напряму пов'язати з Дорогобузькою Богородицею, немає, але припускає, що він мав би існувати спочатку десь у Візантії, а потім в Перемишлі XIII століття. Дослідник звертає увагу на монументальність образів з Дорогобузької ікони і вказує, що найближче до неї стоять Архангели Гавриїл та Михаїл з Дальови, які датуються XIV століттям [13, с. 27]. Потім він називає цілий ряд ікон, які в своїй монументальності зображень мають за основу ікону з Дорогобужа і датуються XIV—XV століттями. Далі В. Александрович пише: «Аналіз відповідних іконографічних моментів підводить до висновку про вірогідну наявність, найправдоподібніше, у Перемишлі, як столиці владика, під чиею пастирською владою перебували терени, з яких походять перелічені пам'ятки їхнього спільного прототипу. Таким чином, постає проблема втраченої вірогідної перемишльської богородичної ікони, сучасної і близької у стилістичному відношенні до дорогобузької, найранішою реплікою якої є згадувана ікона з Підгородців» [13, с. 29].

Богородицю з Підгородців теж датують XIV століттям. Тобто прототипу на перемишльському ґрунті, на який би покликався художник, що писав Дорогобузьку Богородицю, ми так і не маємо, а всі схожі за декоративною графічною розробкою і монументалізмом пам'ятки датуються XIV—XV століттями.

В. Александрович серед галицьких ікон виявив низку зображень Одигітрій, мальованих з одного прототипу, в яких нога Ісуса розвернена в дуже характерному ракурсі. Найдавніші з-поміж тих пам'яток і найкращі — ікони зі с. Підгородець XIV ст., з львівського домініканського костелу XV ст. (Домініканська Богородиця), та Нової Весі II пол. XV століття. На думку Ігоря Мицька, ці іконописці повторювали саме первісний чудотворний образ, написаний вихідцем з Волині Петром Ратенським [16]. Це може вказувати якщо не на самого митрополита Петра, то на якусь його незнану школу, що залишилася на Волині після від'їзду до Москви художника, який став митрополитом. На жаль, так сталося, що Петро Ратенський, після того, як його удостоїли в Констан-

тинополі титулом Митрополита Київського, переніс митрополичий осідок на північ, чим підсилив володимиро-суздальське (московське) князівство.

Подібною «іконографічними цитатами з кола пам'яток Дорогобузької Богородиці» В. Александрович називає і Волинську Богородицю Одигітрію з Покровської церкви м. Луцька XIV ст., та Богородицю з церкви святого Луки в Доросині XIV століття. Як бачимо, всі схожі за стилістикою ікони як Волині, так і Галичини, походять з XIV століття.

Навіть без стосунку до перелічених паралелей з фрагментами образу Богородиці Дорогобузької можна констатувати, що об'єктивно ікона не могла писатися до Успенського храму на замовлення Володимира Васильковича. В той час самого храму ще не було, там були лише руїни. Це підтверджують дослідження археологів, про які не міг знати В. Александрович під час написання свого дослідження, бо розкопки проводилися вже після виходу книги.

Іконографічні особливості зображень Богородиці та Ісуса з Дорогобужа дають підстави припускати, що ікона творилася десь на Волині, в осередку, з якого до нашого часу інші твори не дійшли. В Дорогобузькій Богородиці вже немає пластики візантійських ікон, і явно, що перехідними зразками для неї були ікони, що писалися на Балканах. Наприклад, характерними рисами балканських ікон були: червоний колір сувою в руках Дитяти, хрещатий німб, подвійна облямівка мафорію Богородиці. В. Овсіччук вбачає в подвійному ряді перлин на манжетах мафорію Богородиці ознаки київського іконописного осередку домонгольського часу [17, с. 161—162]. Проте такої декоративної графічної розробки ікони ми не зустрічаємо в комплексі до XIV століття.

Графічність — основа композиції ікони з Дорогобужу. Великі очі та короткі надбрівні дуги, невеликі мішки під очима, що акцентують величину очей, формування губ і тіні під ними, а особливо графічність у написанні рук, де суглоби ніби формуються з черепичин на покрівлі храмів, чи лещаток на горах, вказують на оригінальність образу. Найближче до декоративності зображення Дорогобузької Богородиці, все ж, стоїть зображення Волинської Богородиці XIV ст., що походить з Покровської церкви Луцька і знаходиться в Національному художньому музеї України в Києві.

Висновки. Отож, на основі проаналізованого матеріалу, можемо констатувати, що ікона була напи-

сана у середині XIV століття. Вважаємо, що і перебудову Успенського храму, і замовлення до нього ікон для вівтарної перегороди були зроблені за кошти князя Любарта-Дмитра. Про реставрацію ікони у 1577 р. ми не можемо з впевненістю казати. Мабуть, реставрацію проводили ченці василяни вже у XVII столітті. Це підтверджується польськомовним написом та дослідженнями Н. Скрентович, опублікованим В. Александровичем, де вона вказує, що темперними поновленнями на одязі зображуваних займалися у другій половині XVII століття. [13, с. 18].

Отож, ікону Дорогобузької Богородиці Одигітрії пропоную датовати XIV століттям.

1. Рівненський обласний краєзнавчий музей. КН Д17543. Пескова А. Отчет о работе отряда архитектурно-археологической экспедиции 1988 года в с. Дорогобуж Гошанского района Ровенской обл. УРСР. Ленинград, 1989. 25 с.
2. Фотинский О. Дорогобуж Вольнский: историко-археологический очерк. Труды Об-ва исследователей Вольни. Житомир, 1902. Т. 1. С. 33—91.
3. Раппопорт П. Зодчество Древней Руси. Ленинград, 1986. 160 с.
4. Прищепа Б., Войтюк О. Дослідження середньовічного поселення поблизу Успенської церкви в Дорогобужі на р. Горині. В камне и бронзе. Сборник статей в честь Анны Песковой; Труды ИИМК РАН. Т. XLVIII. СПб.: ИИМК РАН; Невская Книжная типография, 2017. С. 475—483.
5. Патриарх Димитрий (Ярема). Иконопис Західної України XII—XV ст. Львів: Друкарські куншти, 2005. 520 с.
6. Міляева Л. Чудотворні ікони Богородиці в Києві XVII століття та образ Любецької Богоматері пензля Івана Щирського. Записки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Праці Секції мистецтвознавства. Львів: НТШ, 1994. Т. ССXXVII. С. 124—140.
7. Міляева Л. Українська ікона XI—XVIII століть: альбом. Київ, 2007. 528 с.
8. Кравич Д. Богородиця Одигітрія з Дорогобужа. Образотворче мистецтво. 1991. № 3. С. 20—22.
9. Откович З. Ікона «Богородиця Одигітрія» кін. XIII — поч. XIV ст. з Успенської церкви села Дорогобуж на Рівненщині зі збірки Рівненського краєзнавчого музею (спроба атрибуції). Волинська ікона: питання, історії вивчення, дослідження та реставрації. Тези та матеріали наукової конференції, присвяченої 90-річчю Жолтовського П.М. Луцьк, 1994. С. 28—30.
10. Лильо-Откович З. Богородиця-Одигітрія середини XIII століття з церкви Успіння Пресвятої Бого-

- ролиці з Дорогобужа. Видання друге, доповнене та виправлене. Львів, 2019. 94 с.
11. Александрович В. Ікона «Богородиця-Одигітрія» з Успенської церкви в Дорогобужі. Міжнародна наукова конференція «Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції» (Галич, 19—21 серпня, 1993). Тези доповідей та повідомлень. Львів, 1993. С. 113—115.
  12. Луц В. Збірка волинських ікон рівненського краєзнавчого музею. Родовід. Наукові записки. № 8. 1994. С. 38—51.
  13. Александрович В. Дорогобужська ікона Богородиці Одигітрії і малярська культура княжої України другої половини XIII — початку XIV століття. Львів, 1995. 196 с.
  14. Откович Т. Історія, дослідження та реставрація ікони «Богородиця Одигітрія» з церкви села Дорогобуж. Богородиця Одигітрія середини XIII ст. з церкви Успіння Пресвятої Богородиці з Дорогобужа. З. Лильо-Откович. Видання друге, доповнене та виправлене. Львів: Колір ПРО, 2019. С. 56—76.
  15. Лильо-Откович З., Откович Т. Питання дослідження, атрибуції, датування та реконструкції ікони «Богородиця-Дороговказиця» з Дорогобужа. Матеріали міжнародної наукової конференції «Доба Короля Данила в науці, мистецтві, літературі» (м. Львів, 29—30 листопада 2007 р.). Львів, 2008. С. 376—409.
  16. Мицько І. Первісна Ченстоховська Богородиця — українська ікона Петра Ратенського. Старий Самбір, 2013. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsko_Ihor/Pervisna_Chenstokhovska_Bohorodytsia_-_ukrainska_ikona_Petra_Ratenskoho.pdf
  17. Овсійчук В. Малярство Київської Русі. Українське мистецтво. Львів: Світ, 2005. С. 161—162.
  - Miliaieva, L. (1994). Miraculous Icons of the Theotokos in Kyiv of the 17th century and the image of Our Lady of Liubets by Ivan Shchyrsky. *Notes of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. Works of the Section of Art History* (Vol. CCXXVII, pp. 124—140). Lviv [in Ukrainian].
  - Miliaieva, L. (2007). *Ukrainian icon of the XI—XVIII centuries. Album*. Kyiv [in Ukrainian].
  - Krvavych, D. (1991). Our Lady of Odigitria from Dorogobuzh. *Fine arts* (Vol. 3, pp. 20—22) [in Ukrainian].
  - Otkovych, Z. (1994). *Icon of the Virgin Mary Odyhytria of the late 13th — early 14th centuries from the Assumption Church of Dorohobuzh village in Rivne region from the collection of the Rivne Museum of Local Lore (attempted attribution). Volyn icon: issues, history of study, research and restoration. Abstracts and materials of the scientific conference dedicated to the 90th anniversary of P. Zholtovskyy*. Lutsk [in Ukrainian].
  - Lyl'o-Otkovych, Z. (2019). *The Mother of God Odyhytria of the mid-13th century from the Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary from Dorohobuzh*. Lviv [in Ukrainian].
  - Aleksandrovych, V. (1993). *Icon of the Virgin Odigitria from the Church of the Assumption in Dorohobuzh. International Scientific Conference «Galicia-Volhynia State: Pre-conditions of Emergence, History, Culture, Traditions»*. Halych, August 19—21, 1993. Abstracts of reports and messages. Lviv [in Ukrainian].
  - Luts, V. (1994). Collection of Volyn icons in the Rivne Museum of Local Lore. *Rodovid. Naukovi zapysky* (Vol. 8, pp. 38—51) [in Ukrainian].
  - Aleksandrovych, V. (1995). The Dorohobuzh Icon of the Virgin Mary Odyhytria and the painting culture of princely Ukraine in the second half of the 13th and early 14th centuries. Lviv [in Ukrainian].
  - Otkovych, T. (2019) *History, research and restoration of the icon «Theotokos Odyhytria» from the church of Dorohobuzh village. The Virgin Odigitria of the mid-13th century from the Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary from Dorohobuzh* (Pp. 56—76). Z. Lyl'o-Otkovych. Second edition, supplemented and corrected. Lviv [in Ukrainian].
  - Lyl'o-Otkovych, Z., & Otkovych, T. (2008). Issues of research, attribution, dating, and reconstruction of the icon of the Virgin of Dorogobuzh. *Materials of the International Scientific Conference «The Age of King Danylo in Science, Art, and Literature»* (Lviv, November 29—30, 2007) (Pp. 376—409). Lviv [in Ukrainian].
  - Myts'ko, I. (2013). *The original Virgin of Czestochowa is a Ukrainian icon by Petro Ratensky*. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsko_Ihor/Pervisna_Chenstokhovska_Bohorodytsia_-_ukrainska_ikona_Petra_Ratenskoho.pdf (Last accessed: 14.11.2024).
  - Ovsjichuk, V. (2005). Painting of the Kyivan Rus. *Ukrainian art* (Pp. 160—161) Lviv: Svit [in Ukrainian].

REFERENCES

- Pieskova, A. (1989). Report on the work of the detachment of the architectural and archaeological expedition in 1988 in the village of Dorogobuzh, Goshchansky district, Rivne region. URSR. *Rivne Regional Museum of Local Lore*. КН Д17543 [in Russian].
- Fotynskij, O. (1902). Dorogobuzh Volynsky: historical and archaeological sketch. *Proceedings of the Association of Volyn Researchers* (Vol. 1, pp. 33—91). Zhytomyr [in Russian].
- Rappoport, P. (1986). *The architecture of ancient Rus*. Leningrad [in Russian].
- Pryschepa, B., & Vojtiuk, O. (2017). Research of a medieval settlement near the Assumption Church in Dorohobuzh on the Horyn River. In stone and bronze. *Collection of articles in honor of Anna Peskova. Proceedings of the Institute of the History of Material Culture* (Vol. XLVIII, pp. 475—483). St. Petersburg [in Ukrainian].
- Patriarkh Dymytrij, (Yarema). (2005). *The icon painting of Western Ukraine in the 12th—15th centuries*. Lviv: Drukars'ki kunshty [in Ukrainian].